

ДЕЯКІ ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

Марченко О. А., Янковий М. О.

ВСТУП

З початком агресії рф щодо України та оголошенням воєнного стану¹ формування національного досвіду розслідування воєнних злочинів стало вимогою сьогодення, актуалізувавши тематику досліджень безлічі нових викликів щодо фіксації вчинення воєнних злочинів на нашій території з метою подальшого притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Воєнний стан, як надзвичайний правовий режим, вніс корективи у розслідування воєнних злочинів, які потрібно враховувати під час проведення слідчих (розшукових) дій. Шляхом проб і помилок правоохоронні органи напрацьовують унікальний досвід роботи в умовах активних бойових дій, забезпечуючи дотримання законності та правопорядку, а також ефективне розслідування та розгляд кримінальних проваджень зазначеної категорії, адже накопичення такого досвіду є важливим для вдосконалення методики їх розслідування.

Однією з обов'язкових умов ефективного розслідування воєнних злочинів та їх подальшого судового розгляду є не лише професійний досвід працівників Національної поліції України, що проводять досудове розслідування, а й необхідність використання різних спеціальних знань. В умовах воєнного стану особливості застосування спеціальних знань потребують додаткового аналізу та дослідження. Це допоможе забезпечити ефективне досудове розслідування кримінальних проваджень та захистити права і свободи громадян.

Потреби судочинства у використанні досягнень науки та техніки породжують необхідність залучення до провадження спеціальних суб'єктів – носіїв спеціальних знань, які після їх допуску в кримінальний процес є самостійними учасниками кримінального провадження. Це зумовлює необхідність окремого вивчення питань

---

¹ Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20Text>.

використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів.

Як справедливо зазначається у відповідній криміналістичній літературі, безпосередньо на організацію та методику розслідування злочинів в умовах збройного конфлікту впливають такі основні негативні фактори об'єктивного характеру: а) швидка зміна оперативної обстановки; б) часта передислокація військових частин та підрозділів; в) загибель, поранення та полон свідків, потерпілих, підозрюваних у ході бойових дій; г) зміна обстановки місця події внаслідок бомбардування, артилерійського чи мінометного обстрілу, захоплення супротивником, мінування місць події, обстріли снайперів, засідки на комунікаціях та інші дій², в результаті чого перед правовою та правоохоронною системами постало безліч часних завдань.

1. Огляд місця події під час розслідування воєнних злочинів

Наслідки повномасштабного вторгнення РФ, воєнні злочини стали фокусом уваги українських правоохоронців, суддів та науковців. Такі злочини обумовлені певною тяжкістю, резонансністю, великою кількістю та специфічністю. Незважаючи на велику кількість наукових та практичних досліджень в цьому напрямку, все ж таки виникає потреба, яка обумовлює постійне переосмислення проблемних питань, пов'язаних з розслідуванням воєнних злочинів.

Регулярне вчинення протиправних діянь, а саме воєнних злочинів, викликає потребу оптимізації діяльності уповноважених суб'єктів щодо розслідування та документування цих злочинів за допомогою вживання низки заходів нормативно-правового регулювання, матеріально-технічного, наукового й інформаційного забезпечення. Значна увага приділяється саме організації досудового розслідування воєнних злочинів, оскільки воєнні злочини є новим видом кримінальних правопорушень, з яким на практиці стикаються органи досудового розслідування. Ці злочини є складними за своїм механізмом учинення, які характеризуються наслідками у вигляді великих руйнувань об'єктів цивільної інфраструктури, значної кількості неідентифікованих загиблих; знаряддями вчинення, з якими раніше не стикалися ні органи досудового розслідування, ні

---

²Янковий М. О. Розслідування кримінальних правопорушень, вчинених військовослужбовцями під час збройного конфлікту: постановка проблеми. Академічні візії. Випуск 18/2023. С. 8. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7795218><https://academivision.org/index.php/av/article/view/282/255>

судові експерти; особами злочинців, які змінюють місця своєї дислокації, в тому числі перебувають на території іншої держави; підслідністю слідчим органів безпеки; великою кількістю витрат людських ресурсів, так як до деяких процесуальних дій залучаються представники інших правоохоронних органів.

Суттєву роль у забезпеченні належного функціонування органів досудового розслідування відіграють механізми здійснення ефективної діяльності слідчих, прокурорів, спеціалістів під час проведення огляду місць вчинення воєнних злочинів. Задля забезпечення ефективного та дієвого розслідування законодавець вніс відповідні зміни до розділу Кримінального процесуального кодексу України, IX-І «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану». Саме ці зміни дозволили налагодити роботу правоохоронних органів, суддів, які не були готові до роботи в таких умовах. Тому з метою забезпечення кримінально-процесуальної діяльності в умовах воєнного стану законодавець в швидкому режимі прийняв низку законодавчих актів, які направлені на регулювання кримінального провадження та розслідування в таких складних умовах сьогодення.

Зміни також торкнулися і законодавчого регулювання порядку проведення огляду. Головне місце серед системи слідчих (розшукових) дій, що спрямовані на отримання доказової інформації, належить огляду. Саме огляд дозволяє відтворити обстановку місця події, об'єкти, для виявлення слідів злочину та з'ясування інших обставин події, що мають значення для кримінального провадження, скласти уявлення щодо механізму кримінального правопорушення, висунути версії та визначати напрями досудового розслідування. Від оперативності проведення огляду у більшості випадках залежить ефективність всього розслідування.

Особливості огляду в умовах воєнного стану полягають в обов'язковому дотриманні вимог заходів особистої безпеки, через те що ситуація пов'язана з військовими діями та під час оголошення тривоги в будь-який час може виникнути небезпека для життя та здоров'я учасників слідчої (розшукової) дії. Тому рекомендації щодо невідкладності проведення огляду необхідно дотримуватись лише враховуючи обстановку, яка складається на момент проведення огляду.

Згідно ч. 1 ст. 237 Кримінального процесуального Кодексу, з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд

місцевості, приміщення, речей, документів і комп'ютерних даних. Частиною 2 ст. 237 КПК України встановлено, що огляд комп'ютерних даних проводиться слідчим, прокурором шляхом відображення в протоколі огляду інформації, яку вони містять, у формі, придатній для сприйняття їх змісту (за допомогою електронних засобів, фотозйомки, відеозапису, зйомки та/або відеозапису екрана тощо або в паперовій формі). Кримінальний процесуальний кодекс України було доповнено новою статтею 245-1, яка регулює порядок зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису³.

Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає наступні види проведення огляду, а саме: місця події, місцевості, приміщень, житла чи іншого володіння особи, речей та документів (ст. ст. 214, 237 КПК України), трупа (ст. 238 КПК України), трупа, пов'язаного з екструзією (ст. 239 КПК України); місця вчинення кримінального правопорушення (п. 2 ч. 2 ст. 520 КПК України).

Ми згодні із авторами І. В. Пирогом та Г. С. Бідняком стосовно того, що огляд належить до початкових, неповторних і незамінних слідчих дій. Під час огляду місця події оглядають усі об'єкти, які можуть стосуватися злочину, залежно від конкретної слідчої ситуації, за внутрішнім переконанням слідчого. Тому інформативність слідчого огляду набагато вища, ніж інших слідчих (розшукових) дій⁴.

Практичний досвід показав, що основною проблемою, яка обтяжує розслідування воєнних злочинів з подальшим фіксуванням отриманих різних доказів, є ведення бойових дій, що перешкоджають ефективному проведенню огляду місця події. Ці докази воєнних злочинів в багатьох випадках знаходяться за межами будівель (на вулицях) або в зруйнованих приміщеннях. Відповідно до ч. 1 ст. 237 КПК України, слідчий має право проводити огляд місцевості, приміщення, речей та документів. А згідно ч. 7 ст. 237 КПК України, при огляді слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани та схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти

---

³Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

⁴Пиріг І. В., Бідняк Г. С. Використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні: навч. посіб. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 140 с.

відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі й документи, які мають значення для кримінального провадження⁵.

Види оглядів поділяються за відповідною класифікацією: за об'єктами – огляд місця події, зовнішній огляд трупа, огляд предметів, огляд документів, огляд тварин, огляд приміщень і ділянок місцевості, що не є місцем події, освідчування (огляд тіла живих людей); за послідовністю – первинний і повторний; за обсягом – основний і додатковий⁶.

Початковий етап розслідування охоплює декілька періодів: період оглядів (огляди місцевості, будівель та споруд, трупів, місць масових поховань, речових доказів, освідчування); період допитів (свідків, потерпілих); період призначення та проведення експертиз ідентифікаційних, класифікаційних, ситуаційних, діагностичних (судово-медичних, молекулярно-генетичних, хімічних, матеріалознавчих, балістичних, вибухово-технічних, пожежно-технічних, фотоскопічних, екологічних, комплексних криміналістичних та інших досліджень).

Характерною умовою проведення огляду місця вчинення воєнних злочинів передбачено участь слідчих, прокурорів, спеціалістів, інших осіб, що залучаються до проведення огляду місця події, та їх роботу на таких локаціях: – місця руйнування об'єктів цивільної та критичної інфраструктури, пам'яток архітектури внаслідок артилерійських і ракетних обстрілів, бомбардувань; – місця розграбування та пошкодження майна всіх форм власності; – місця вбивств, масових вбивств і поховань; – місця катувань; – місця перебування військовослужбовців та найманців країни-агресора; – місця зберігання та перебування військової техніки і боєприпасів; – місця спричинення шкоди та забруднення природного середовища.

Невідкладність проведення огляду місця події обумовлена необхідністю максимального збереження слідів кримінального правопорушення. Тому під час здійснення огляду місця події за окремими категоріями злочинів, які пов'язані з учиненням терористичних актів, масовою загибеллю людей та інше, необхідною умовою ефективності його проведення є якісна підготовка та наявність відповідних криміналістичних засобів, спеціалістів, які залучаються до процесуальної дії. Також необхідною умовою є

---

⁵Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

⁶Тіщенко В. В., Подобний О. О. Криміналістика : навч.-метод. посіб. Одеса : Вид-во «Юридика», 2022. 236 с.

забезпечення прав і законних інтересів осіб, які беруть участь під час проведення усіх слідчих (розшукових) дій.

Аналізом матеріалів кримінальних проваджень визначено помилки, яких припускаються уповноважені особи під час реалізації огляду місця події: неаргументоване зменшення меж огляду (77%); поверхневе проведення огляду місця події (7%); невчасність проведення огляду місця події (69%); відсутність факту встановлення та вилучення записів з камер відеоспостереження як прихованих, так і відкритих (68%); порушення криміналістичних рекомендацій стосовно ґрунтового опису обстановки та об'єктів огляду місця події (81%); несистематичне здійснення фотографування і відеозапису (72%); не долучення фототаблиць до протоколів огляду місць події (24%); оформлення фототаблиць та інших додатків до протоколу без належного дотримання процесуальних вимог і криміналістичних рекомендацій (68%); брак потрібних технічних засобів виявлення слідів протиправного діяння (46%); розрізнене проведення огляду місця події уповноваженою особою та інспекторами-криміналістами (наприклад, експертами НДЕКЦ) (61%)⁷.

Проведення огляду фіксується у протоколі, який підписують усі учасники. Виявлені та вилучені, об'єкти і предмети упаковують, опечатають та підписують учасники огляду. В разі застосування фото– чи відеозйомки, додатки до протоколу (фототаблиці та відеофайли) можуть виготовляти пізніше. Додатки підписують особи, які склали ці додатки (ч. 3 ст. 105 КПК України).

Місце події фіксується доступними технічними засобами з подальшим складанням відповідного протоколу протягом сімдесяти двох годин з моменту такої слідчої (розшукової) дії. Залучення понятих при проведенні огляду здійснюється виключно в разі забезпечення їх безпеки, за інших умов процесуальні дії фіксують доступними технічними засобами, шляхом здійснення безперервного відеозапису.

Основними об'єктами огляду місця події під час розслідування воєнних злочинів виступають ділянки місцевості, що зазнали бомбардувань; вирви від ракет, снарядів; окремі будівлі, гаражі, сараї зі слідами влучання боєприпасів; будівлі, що зазнали пожежі

---

⁷Воліков Т. А. Актуальні питання проведення огляду місця події під час розслідування кримінальних правопорушень проти власності, вчинених в умовах воєнного стану. Наукові перспективи. 2023. № 7 (37). С. 421-431.

внаслідок воєнних дій; ділянки місцевості, на яких розташована військова техніка (танки, вантажні машини, бойові машини піхоти, бронетранспортери, зенітно-ракетні установки тощо), як боєздатна, так і зі слідами влучання боєприпасів, частково згоріла, зламана, пошкоджена; ділянки місцевості, на якій знаходяться нерозірвані боєприпаси, міни, ракети (їх частини), вогнепальна зброя; місця поховань, можливо масових; трупи та частини тіл на місці їх виявлення. Також окремо можуть бути оглянуті предмети, вилучені з місця події: військова техніка, автомобілі, зброя, боєприпаси тощо⁸.

При проведенні огляду місця події для встановлення характерних ознак пожежі після обстрілів, слідчий залучає спеціалістів, які вивчають відповідні обставини. До таких характерних ознак належать: ідентифікація більше ніж одного вогнища загоряння або задимлення; наявність деталей і конструкційних елементів пристроїв та механізмів; наявність частинок легкозаймистих і горючих рідин, речовин, запальних елементів або слідів їх дії в осередку спалаху; характерні особливості й динаміка початкової стадії розвитку пожежі; низька ймовірність або неможливість утворення вогнища загоряння без додаткового джерела енергії; характерне місце розташування вогнища загоряння тощо.

Головним завданням слідчо-оперативної групи при проведенні огляду місця події є не тільки виявлення доказів, а й належна фіксація доказової інформації про вчинене кримінальне правопорушення, що забезпечується складанням певних креслень, схем, ескізів, застосуванням фото– та відеозйомки та вилученням речових доказів.

Відповідно до об'єкту і місця події, кількості слідів, способу вчинення воєнного злочину, визначається склад слідчо-оперативної групи. Зокрема до СОГ обов'язково залучають спеціалістів: 1) вибухотехнічної служби (проводять заходи з розмінування та перевірки на вибухобезпечність місця (об'єкту) огляду, у випадку неможливості вилучення решток засобу ураження (через їх можливу детонацію або загоряння, ризик транспортування) здійснюється їх знищення на місці; 2) спеціаліст з питань застосування ракетних військ та артилерії, а також військової авіації (запрошуються від відповідних військових частин чи органів військового управління за необхідності визначення імовірних напрямків обстрілів, які призвели до загибелі чи поранення осіб та/або пошкодження (знищення)

---

⁸Павлюк О. Окремі аспекти огляду місця події під час розслідування насильницьких злочинів, вчинених відносно осіб похилого віку. *Věda a perspektivy*. 2023. № 4(23). С. 349.

об'єктів, і встановлення типів озброєння, яке використовувалося для здійснення обстрілів); 3) спеціалістів з питань озброєння.

Під час огляду пошкоджень/руйнувань об'єктів інфраструктури в протоколі необхідно: 1) здійснювати якісну та повну фото-, відеофіксацію, документування вигляду вирви (діаметр, глибина, матеріал, на якому утворилася вирва (грунт, асфальт, залізобетон, деревина тощо), її точні військові координати, кут нахилу, прив'язаність її розташування до сторін світу); 2) відображати масштаби та характер руйнувань: заглиблення у стіні чи інших предметах, руйнування скла у вікнах будівель і відстань цих вікон від місця вибуху; 3) відображати сліди вибуху на предметах (наявність кіптяви, характер та інтенсивність її розподілу тощо); зазначати залишки мін/снарядів/ракет, їхні довжину, діаметр, кут нахилу у вирві, координати та їхнє розташування відповідно до сторін світу тощо; 4) зазначити всі залишки боєприпасів, в тому числі двигуни та інші частини ракет; 5) скласти схему місць обстрілів з GPS-координатами кожної вирви та нанесення їх на карту; 6) зазначити втрати серед мирного населення (загиблі та поранені), знищені будівлі/об'єкти, пошкоджені будівлі/об'єкти; 7) відображати наявність слідів, що свідчать про переміщення об'єктів (транспортних засобів, трупів, уламків) на місці події до початку огляду, координати та їхнє розташування відповідно до сторін світу; 8) зафіксувати висновки за результатами обстеження місця обстрілу (дата і час обстрілу; напрямок, у якому здійснено обстріл; відстань, з якої здійснено обстріл; озброєння, яке використовувалося під час обстрілу, види бойових снарядів, калібр, кут, під яким вони увійшли в об'єкти чи грунт, та кількість використаних снарядів)⁹.

Огляд будівель та споруд, що зазнали артилерійських обстрілів і бомбардувань здійснюється за допомогою методу спостереження, оцінки загальної обстановки на місці огляду, ступеню пошкоджень і руйнувань будівель чи споруд, кількості потерпілих, визначення меж огляду, вирішення питання про вихідну точку початку огляду, способу та його послідовності, обрання позицій для проведення орієнтуючої та оглядової фотозйомки, та при фіксуванні наслідків обстрілів (як із застосуванням реактивної артилерії, так і крилатих ракет й авіабомб), важливим етапом є дослідження ударних кратерів,

---

⁹Корнієнко В. В., Савчук Т. І. Тактичні особливості проведення огляду місця події в умовах ведення бойових дій. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2023. № 2 (29). С. 175–176.

що дає змогу визначити напрямок, звідки вівся вогонь, та з'ясувати, яка зброя застосовувалась.

З огляду на те, що розслідування воєнних злочинів передбачають певні особливості, під час розслідування та огляду місця події може бути залучений військовий фахівець, який відповідно до ст. 71 КПК України, виступає в якості спеціаліста. Вони також можуть виконувати огляд місця злочину, фотофіксацію, відео фіксацію, складання протоколу огляду та інші заходи, а саме евакуювати людей, фіксувати імена, контактні та паспортні дані очевидців, для подальшого проведення досудового розслідування. Наразі законодавство України не регламентує виконання військовослужбовцями обов'язків процесуального характеру і їх не готують проводити процесуальні дії. Однак було б доречним спрямувати зусилля на таку підготовку окремих осіб у складі підрозділів певного рівня (бригадного, батальйонного чи ротного) або ж наділити цих повноважень командирів з'єднань.

І перед початком проведення огляду обов'язково необхідна участь рятувальних служб, які забезпечать ліквідацію наслідків події, нададуть екстрену медичну та психологічну допомогу постраждалим, здійснять евакуацію людей, забезпечать гасіння пожеж та розбір завалів, пошук тіл загиблих і поранених.

Проведення огляду місця події, може бути пов'язане з небезпекою для життя і здоров'я учасників, а саме загроза обстрілів, мінна небезпека, тому важливим чинником є оперативність проведення огляду з одночасним забезпеченням максимальної повноти та якості зазначеної слідчої (розшукової) дії, за допомогою застосування відео фіксації технічними засобами, що значно пришвидшить виконання такої дії, з подальшим оформленням відповідних протоколів, згідно з вимогами закону.

Також для вирішення проблем під час проведення огляду місця події в екстраординарних умовах, можливе використання безпілотників, і такі способи фіксації можуть в подальшому стати додатками до протоколу огляду місця події.

При проведенні огляду місць, які відносяться до місць дислокації (проживання) ворожих військовослужбовців, воєнної техніки, залишків снарядів з метою подальшої ідентифікації осіб, причетних до обстрілу, вилучаються за наявності їх документи, особисті речі, відбитки пальців, доцільно також робити змиви з об'єктів, на яких могли залишитися сліди біологічного походження. На цих локаціях може бути виявлена ворожа службова документація, яка містить

інформацію про вид військового формування, яке розмішувалось у цьому місці, кількість особового складу, їх розстановку, позивні, маршрути, наявність полонених, відомості про утримуваних полонених. Всі предмети та документи фіксуються та вилучаються. Вилучені документи повинні бути оглянуті та оформлені в певному протоколі огляду. Неналежне зберігання і, як наслідок, втрата важливих речових доказів, таких як фрагменти зброї, вилучені з тіла, є недопустимим навіть у складних повоєнних умовах.

Також огляд місць утримання військовополонених і катівень передбачає фіксацію слідів незаконного утримання осіб та катування, у вилученні предметів та криміналістичних і біологічних слідів (слідів крові, слідів інших виділень людини (слини, сечі тощо), волосся, шматочків тканин тіла) полонених з метою подальшого дослідження. Найчастіше цими предметами є кайданки, хомути, стяжки, мотузки, липкі стрічки, гільзи, фрагменти куль, ножі, палиці та інші предмети, що могли використовуватись, як знаряддя катувань.

Розслідування воєнних злочинів за своєю особливістю та специфікою передбачають проведення повторних та додаткових оглядів, за допомогою яких з'ясовуються нові обставини злочинів, а також виявляються і вилучаються нові речові докази, а також знаходять підтвердження уже здобуті докази, що в подальшому надають можливість працівникам правоохоронних органів проводити інші та додаткові слідчі (розшукові) й негласні слідчі (розшукові) дії. В такому разі при наявності підстав проведення додаткових оглядів раніше оглянутих місць подій або інших місць, про які стало відомо під час досудового розслідування (приміщень, місцевості тощо), необхідним є залучення відповідних спеціалістів (криміналістів, фахівців із санітарних норм тощо), а також очевидців і потерпілих, які можуть давати пояснення з приводу обставин злочину. Проведення огляду виявлених та вилучених предметів здійснюється за участю потерпілих, свідків та спеціалістів.

Заключний етап огляду передбачає вилучення та упаковку матеріальних об'єктів за допомогою спеціалістів належним чином. Речові докази, які не можливо вилучити або це є недоцільним (наприклад, через їх громіздкість), залишаються під охороною, і з них відбирають зразки для подальшого дослідження. Огляд завершується складанням протоколу та додатків до нього. В якості додатків можуть бути копії предметів, вилучені їх зразки, письмові пояснення спеціалістів (відповідно до ст. 71, 105 КПК України),

аудіо-, відеозаписи, фото- й ілюстративні таблиці, різноманітні зліпки, схеми тощо. Ці додатки роз'яснюють зміст протоколу огляду місця події, у них може знаходити відображення хід з'ясування заяв і повідомлень учасників слідчої (розшукової) дії.

Кожен етап огляду місця події передбачає процесуальні дії слідчого які спрямовані на збереження, виявлення та фіксацію доказів, що мають значення для розслідування. Всі стадії огляду місця події є взаємопов'язаними та в сукупності сприяють ефективному здійсненню досудового розслідування.

Отже, особливості огляду місця вчинення воєнного злочину полягають у застосуванні найсучасніших засобів фіксації, залученні необхідних спеціалістів, використанні актуальних алгоритмів і методики огляду, за допомогою яких можна сформувати якісну та повну доказову базу по кожному воєнному злочину, проводити необхідні експертні дослідження, що в подальшому визначають правові підстави притягнення до відповідальності винних осіб у національних і міжнародних судах та відшкодування завданих збитків.

На нашу думку, огляд місця події – це особлива першочергова (невідкладна) слідча (розшукова) дія під час розслідування воєнних злочинів, що вирішує першочергові та другорядні завдання щодо з'ясування та встановлення обставин і слідів злочину, що проводиться з максимальною повною фото-, відеофіксацією всіх отриманих результатів (речових доказів), які мають суттєве значення для кримінального провадження на всіх етапах розслідування. Без винятку всі стадії огляду місця події мають взаємозв'язок та спрямовані на збереження, виявлення й фіксацію доказів. І початковий етап, і подальші етапи розслідування воєнних злочинів охоплюють повторні та додаткові огляди, під час яких встановлюють нові обставини злочинів, а іноді й встановлюються і вилучають нові речові докази, а також підтверджуються вже здобуті докази, що в подальшому дає змогу працівникам правоохоронних органів проводити додаткові слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії.

2. Тактика призначення та порядок проведення судових експертиз під час розслідування воєнних злочинів

Основне місце в системі слідчих (розшукових) дій, що спрямовані на отримання доказової інформації, на думку більшості науковців, займає огляд. Названа слідча (розшукова) дія дозволяє слідчому

(прокурору) безпосередньо сприймати обстановку місця події з метою виявлення слідів злочину та з'ясування інших обставин події, що мають значення для розслідування. Відтак, в багатьох випадках від своєчасності, невідкладності та якості проведення огляду залежить успіх усього розслідування під час якого необхідно з'ясувати обставини, що мали місце в минулому. Цілком природно, що пізнаючи подію, яка мала місце в минулому, відшукуючи інформацію про те, як вчинено кримінальне правопорушення, перетворюючи інформацію в докази, потрібні не лише знання слідчого (прокурора), адже, по суті, неможливо одній людині охопити всі галузі знань. Доводиться користуватися знаннями інших осіб. Однією із форм використання таких знань є залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій. Спеціаліст може проконсультувати як провести ту чи іншу слідчу (розшукову) дію, на що звернути увагу і т.ін. (ст. 71 КПК України)¹⁰.

Як показує практика, цього недостатньо, тому законодавець передбачив ще одну форму використання спеціальних знань – залучення експерта для проведення судових експертиз (ст. 69 КПК України), яка надає значну допомогу органам досудового розслідування та суду. Проведення судової експертизи регламентовано Законом України «Про судову експертизу»¹¹, Кримінальним процесуальним кодексом і Цивільним процесуальним кодексом України¹².

Згідно з чинним законодавством України *судова експертиза призначається* у випадках, коли для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. (ч. 1 ст. 242 КПК України).

Спеціальні знання – це не загально відомі в судочинстві наукові, технічні і практичні знання, а надбанні в результаті професійного навчання чи роботи за визначеною спеціалізацією особою, залученою як експерт з метою допомогти слідчому (прокурору), слідчому судді (суду) в з'яванні обставин кримінального провадження або даванню висновку з питань для вирішення яких потрібне їхнє використання.

---

¹⁰Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

¹¹Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

¹²Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

У теорії кримінального процесу судова експертиза визначається як процесуальна дія, яка провадиться з метою отримання висновку з питань, що мають доказове значення у кримінальному провадженні, і полягає в дослідженні експертом речових доказів, явищ, процесів та інших об'єктів за постановою (ухвалою) органів досудового розслідування або слідчого судді (суду).

У криміналістиці судова експертиза це – дослідження, що проводиться у відповідності з кримінальним процесуальним або цивільним процесуальним законом особою, яка володіє спеціальними знаннями у науці, техніці, ремеслі з метою встановлення обставин (фактичних даних), що мають значення для прийняття рішення у відповідному провадженні.

Враховуючи зазначені в попередньому параграфі різноманіття об'єктів, що підлягають огляду під час розслідування воєнних злочинів, слідчому, крім спеціаліста-криміналіста, необхідно залучати велику кількість і вузькопрофільних спеціалістів, зокрема залучаються вибухотехніки, фахівці ракетної та авіаційної техніки, артилеристи, механіки, пожежники або працівники ДСНС, кінологи зі службовими собаками, судово-медичні експерти або лікарі для огляду трупів, спеціалісти-біологи для відібрання зразків ДНК та ін. Цілком слушною в зазначеному контексті є думка І. Пирога, який рекомендує поряд зі спеціалістом-криміналістом залучати окремо спеціаліста з відеозйомки, оскільки згідно зі ст. 615 КПК України особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану передбачає проведення обов'язкової безперервної відеофіксації під час проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи за умови відсутності понятих. Для відео-, фотофіксації доцільно застосовувати безпілотні літальні апарати – мультикоптери (зокрема, квадрокоптери). Відзняті матеріали аерофотозйомки можуть бути використані під час складання план-схеми місця події, особливо у випадку, якщо потрібно негайно завершити огляд у зв'язку зі зміною оперативної обстановки та можливістю опинитись у небезпечній зоні¹³.

Аналіз проблематики криміналістичного забезпечення методики розслідування воєнних злочинів свідчить про недостатність розробки питань використання спеціальних знань під час розслідування

---

¹³Пиріг І. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, учинених в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спеціальний випуск № 2. С. 647-352.

зазначеної категорії кримінальних правопорушень, хоча певні позитивні зміни в цьому напрямку є. Слід відмітити науковців: І. В. Пирого, Г.К. Авдєєву^{14.}, В.В. Сокурєнка,¹⁵ та інших.

Зазначені нами різноманіття об'єктів, які оглядаються під час розслідування воєнних злочинів, потребують використання різноманітних спеціальних знань. На нашу думку, сформувані перелік видів спеціальних знань, які використовуються щодо означеної категорії злочинів, неможливо, їх кількість необмежена і з розвитком нових галузей науки, техніки, мистецтва та ремесла їх кількість невпинно збільшується і будь-який перелік не буде достатньо повним.

Разом з тим, в якості запрошення до дискусії спробуємо сформувані видову характеристику спеціальних знань як можливих до застосування під час розслідування воєнних злочинів. Найбільш повно спеціальні знання може охарактеризувати їх функціональна спрямованість. Проведення досудового розслідування за фактами учинення воєнних злочинів не можливе без аналізу та дослідження численної кількості обставин їх вчинення та проведення безлічі різних судових експертиз, в числі яких можна назвати: судово-медична, в тому числі молекулярно-генетична експертиза; криміналістична (дактилоскопічна, фототехнічна, балістична, трасологічна, портретна) експертиза; балістична (експертиза зброї та слідів і обставин її використання, вибухотехнічна) експертиза; пожежотехнічна експертиза; військова експертиза; експертиза відеозвукозапису; лінгвістична експертиза мовлення; судова експертиза матеріалів, речовин і виробів; будівельно-технічна експертиза; товарознавча експертиза; інженерно-екологічна експертиза; експертиза щодо визначення геолокації електронного пристрою тощо.

Враховуючи складність розслідування воєнних злочинів, слідчий повинен володіти не лише всім комплексом професійних знань, але й фахово використовувати в своїй діяльності спеціальні знання, які значно розширюють можливості збирання, дослідження та

---

¹⁴Авдєєва Г. К. Проблеми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. праць. Харків : Право, 2022. Вип. 43. С. 70-76. DOI: 10.31359/2079-6242-2022-43-70.

¹⁵Сокурєнка, В. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні порушень законів та звичаїв війни. *Теоретико-прикладні проблеми кримінального процесу та криміналістики в умовах воєнного стану* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 24 листоп. 2023 р. м. Кам'янець-Подільський : ХНУВС, 2023. – С. 19-21.

використання доказової інформації. Як показує практика, значний відсоток нерозкритих кримінальних правопорушень пов'язаний з неналежною підготовкою до призначення та проведення судових експертиз. Тому перманентною задачею учених-криміналістів, практиків, спеціалістів є розробка тактичних засад призначення та проведення судових експертиз.

Загальновідомо, що висновок експертизи може бути доказом у кримінальному провадженні лише у тому випадку, коли він достовірний, повний та об'єктивний. Ці вимоги до висновку залежать від того, які матеріали отримає експерт від слідчого, чи були дотримані правові та процесуальні гарантії при підготовці матеріалів для проведення експертизи.

Таким чином, призначення судової експертизи передбачає визначення її місця у системі інших слідчих (розшукових) дій, обумовлено тактичними міркуваннями, а тому має бути старанно підготовлене, оскільки підготовка до проведення експертизи багато в чому відбивається на її результатах і включає наступні важливі моменти.

1. Вивчення матеріалів кримінального провадження.
2. Визначення предмета судової експертизи, мети дослідження, виду експертизи і моменту її призначення.
3. Підготовка матеріалів, збір та відбір об'єктів для експертного дослідження.
4. Вибір експертної установи чи експерта.
5. Консультації зі спеціалістами і формулювання питань.
6. Винесення постанови (ухвали) про призначення експертизи.
7. Направлення постанови до експертного закладу чи експерту (разом з об'єктами дослідження).

Вивчаючи наявні матеріали кримінального провадження, слідчий перш за все повинен вирішити питання, що стосуються предмета експертизи, тобто яка саме експертиза йому необхідна, і визначити її мету. Предмет експертизи – це ті обставини, які можуть бути з'ясовані в процесі експертного дослідження, фактичні дані, які встановлюються на основі спеціальних знань та дослідження матеріалів кримінального провадження. Предмет експертизи визначається питаннями, поставленими перед експертом, слідчим або слідчим суддею (судом).

Крім того, за наявними матеріалами слід визначити час проведення експертизи. За загальним правилом судова експертиза повинна бути призначена своєчасно. Своєчасність призначення

експертизи забезпечується плануванням цієї слідчої (розшукової) дії. Обов'язкові експертизи (ч. 2 ст. 242 КПК) повинні призначатися негайно після початку кримінального провадження або під час розслідування після отримання відповідних відомостей та матеріалів. Наприклад, експертизу з метою визначення причин смерті слід проводити негайно після виявлення трупа. Заходи щодо підготовки і проведення даної експертизи повинні спиратися на нормативно правові акти Міністерства охорони здоров'я України, затверджені наказом від 17.01.1995 № 6¹⁶.

Визначаючи момент призначення експертизи, необхідно враховувати: властивості та стан об'єктів експертного дослідження; необхідність та можливість отримання порівняльних зразків; особливості розслідуваного злочину (режим воєнного стану); особливості експертного дослідження (складність, наявність відповідних методик, час проведення та ін.); слідчу ситуацію.

Взагалі треба прагнути якнайшвидше призначити експертизу. Зволікання з призначенням експертизи досить часто призводить до безцільного продовження термінів розслідування, до поверхневого використання її результатів під час досудового розслідування. Слід також пам'ятати, що деокупована територія є вкрай небезпечним місцем проведення слідчих (розшукових) дій, оскільки доводиться працювати в умовах підвищеної небезпеки через загрозу обстрілів і руйнувань будівель, наявність різноманітних вибухонебезпечних об'єктів тощо.

Вивчаючи матеріали кримінального провадження, слідчий повинен також вирішити, які предмети або документи будуть спрямовані на дослідження і як їх правильно оформити; як отримати предмети та документи, що відсутні (наприклад, шляхом проведення обшуків, відібрання зразків для експертного дослідження тощо). У зв'язку з чим на етапі підготовки до проведення оглядів, обшуків, слідчих експериментів та інших слідчих (розшукових) дій треба передбачити залучення відповідних спеціалістів – саперів, вибухотехніків з метою обстеження та розмінування території. Враховуючи специфіку розслідування воєнних злочинів, під час проведення слідчих (розшукових) дій доцільно також залучати відповідних фахівців ракетної та авіаційної техніки, балістів,

---

¹⁶ Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95>.

зброезнавців, артилеристів, механіків тощо. Також на деокупованих територіях слідчому доводиться проводити ексгумації трупів чи їх частин, тому при їх проведенні слід забезпечити обов'язкову участь судово-медичного експерта (ст. 239 КПК України)¹⁷. Для вирішення питання щодо достатності обсягу вихідного матеріалу доцільно отримати консультацію спеціаліста з тієї чи іншої галузі знань, які планується використати під час проведення експертизи. У випадку, коли спеціаліст визнає зібраний обсяг матеріалу недостатнім, слідчий вживає заходів до отримання додаткового матеріалу відповідно до рекомендацій спеціаліста, в тому числі шляхом отримання порівняльних зразків для експертного дослідження.

Після визначення мети та часу призначення експертизи і підготовки всіх необхідних для дослідження предметів, документів, експериментальних зразків слідчий повинен вирішити – кому, якому експерту та експертній установі слід доручити проведення даної експертизи. Питання вибору спеціалістів при розслідуванні воєнних злочинів залежить від слідової картини, виявленої на місці події. Серед типових слідів указаних злочинів переважають сліди, залишені зброєю та боєприпасами різних видів. З метою їх виявлення слідчому необхідно використовувати такі спеціальні криміналістичні засоби, як металошукачі, пересувні вибухотехнічні лабораторії тощо. Допомогу в цьому надають спеціалісти-криміналісти. У нагоді можуть стати Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень¹⁸.

Тільки після проведення великої та важливої роботи з підготовки експертизи слідчий може процесуально оформити її призначення. Основним процесуальним документом щодо використання спеціальних знань при розслідуванні воєнних злочинів виступає постанова про призначення експертизи, де знаходять своє відображення й види судових експертиз, що проводяться за цією категорією кримінальних проваджень.

---

¹⁷ Порядок взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Офісу Генерального прокурора від 09.03.2022 р. № 177/450/46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-22#n14>.

¹⁸ Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ МЮ України від 08.10.1998 р. № 53/5 (у редакції наказу МЮ України від 26.12.2012 р. № 1950/5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

Як справедливо зазначає В. Сокурєнко, найчастіше при розслідуванні воєнних злочинів призначаються такі види судових експертиз:

- судово-медична;
- експертиза зброї й обставин її використання;
- вибухотехнічна, а саме експертиза вибухових пристроїв, вибухових речовин і продуктів вибуху;
- військова;
- інженерно-технічна
- товарознавча (досліджується обладнання, машини, сировина тощо);
- екологічна (визначення розміру збитків від забруднення навколишнього природного середовища, пошкодження або знищення об'єктів рослинного і тваринного світу, що відбулося внаслідок ведення бойових дій і застосування військової техніки та озброєння)¹⁹.

У резолютивній частині постанови має бути відзначено:

- яка експертиза призначається по даному кримінальному провадженню;
- кому (або якому закладу) доручається проведення експертизи;
- які питання виносяться на вирішення експертизи;
- з якими матеріалами кримінального провадження можуть ознайомитися експерти.

Особливо велику увагу слід приділяти формулюванню питань, які ставляться на вирішення експертів.

Вимоги до питань, які виносяться на вирішення експертизи:

- питання не повинні виходити за межі спеціальних знань експерта і не носити правового характеру;
- слід формулювати питання так, щоб вони були визначеними, конкретними і, по можливості, короткими;
- питання слід ставити в логічній послідовності; спочатку формулюють ті питання, від позитивного вирішення яких залежить вирішення решти (наприклад, якщо передбачається, що частина документа була видалена шляхом травлення, то спочатку необхідно поставити питання про те, чи має місце факт травлення, а вже потім – який початковий зміст документа);

---

¹⁹Сокурєнко, В. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні порушень законів та звичаїв війни. *Теоретико-прикладні проблеми кримінального процесу та криміналістики в умовах воєнного стану* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 24 листоп. 2023 р. м. Кам'янець-Подільський : ХНУВС, 2023. – С. 20.

– перелік питань повинен бути повним, мати комплексну побудову з тим, щоб висновок експерта носив вичерпний характер (але недоцільно огульно, «на всякий випадок» перераховувати всі питання, які містяться у довідниках). У зазначеному контексті досвідчені слідчі рекомендують користуватися наступним правилом: «Мінімум, але не на шкоду ясності».

Якість досудового розслідування воєнних злочинів, а також їх судового розгляду багато в чому залежить від того, як використовуються слідчими, суддями сучасні можливості досягнення науки та техніки при виявленні, вилученні, дослідженні та оцінці доказів. Без спеціальних знань у багатьох випадках неможливо успішно провести досудове розслідування та судовий розгляд, а отже встановити істину за фактами збройної агресії РФ на Україну. Сукупність правових норм, що регламентують використання спеціальних знань при розслідуванні та розгляді кримінальних проваджень, є науково обґрунтованою системою та невід’ємним процесуальним інститутом «спеціальних знань». Від точного визначення «спеціальних знань» залежить вирішення цілого комплексу теоретичних та практичних питань, пов’язаних із добором, підготовкою та межами діяльності фахівців при розкритті та розслідуванні воєнних злочинів.

Тим не менш, правозастосовна практика свідчить, що при розгляді поняття та сутності спеціальних знань необхідно виходити з того, що вони повинні тлумачитися як у широкому, так і вузькому значенні. У широкому значенні спеціальні знання можуть знадобитися в різних ситуаціях пошуку істини як у кримінальному, так і в цивільному судочинстві. Вони потрібні під час розслідування воєнних злочинів, податкових злочинів, потрібні в митній справі. Усюди де суб’єкт нормозастосування виявляє, що його знання, по-перше, недостатні, по-друге, і що головне, його судження не можуть бути покладені в основу прийняття рішення, оскільки відповідні правила, інструкції, підзаконні акти, закони вимагають кваліфікованої думки саме фахівця у цій конкретній галузі знання. У вузькому значенні спеціальні знання найбільш затребувані у розкритті та розслідуванні злочинів.

Спеціальні знання можуть використовуватися при розкритті та розслідуванні злочинів воєнних злочинів, якщо їх застосування відповідає певним загальним принципам, що діють у сучасному праві: дотримання законності, гуманність та демократизм права, невідворотність покарань та ін. Керуючись перерахованими

принципами, можна встановити можливість застосування певних спеціальних знань для вирішення конкретних завдань, що виникають при розкритті та розслідуванні воєнних злочинів.

До таких завдань належать:

- виявлення, фіксація, вилучення та дослідження джерел доказової інформації (матеріальні сліди злочинів та речові докази);
- отримання (детектування) інформації з її джерел (проведення оглядів, попередніх та спеціальних досліджень);
- виявлення та використання інформації слідчим (прокурором) в процесі розшуку та доведення безпосередньої причетності конкретних осіб до вчинення воєнних злочинів;
- обробка та накопичення інформації, причинно пов'язаної з подіями нерозкритих воєнних злочинів;
- автоматизований пошук інформації в порядку порівняльного дослідження та забезпечення її використання у розкритті та розслідуванні воєнних злочинів.

Регулярне вчинення протиправних діянь, а саме воєнних злочинів, викликає потребу оптимізації діяльності уповноважених суб'єктів щодо розслідування та документування цих злочинів за допомогою вживання низки заходів нормативно-правового регулювання, матеріально-технічного, наукового й інформаційного забезпечення. Значна увага приділяється саме організації досудового розслідування воєнних злочинів, оскільки воєнні злочини є новим видом кримінальних правопорушень, з яким на практиці стикаються органи досудового розслідування. Ці злочини є складними за своїм механізмом учинення, які характеризується наслідками у вигляді великих руйнувань об'єктів цивільної інфраструктури, значної кількості неідентифікованих загиблих; зняттями вчинення, з якими раніше не стикалися ні органи досудового розслідування, ні судові експерти; особами злочинців, які змінюють місця своєї дислокації, в тому числі перебувають на території іншої держави; підслідністю слідчим органів безпеки; великою кількістю витрат людських ресурсів, так як до деяких процесуальних дій залучаються представники інших правоохоронних органів.

ВИСНОВКИ

Як показало дослідження, особливості досудового розслідування воєнних злочинів потребують його проведення найбільш компетентними слідчими, вимагаючи від них досконалих знань кримінально-правової та криміналістичної характеристик зазначеної

категорії злочинів, володіння необхідними знаннями у військовій галузі, постійного підвищення кваліфікації з урахуванням узагальнення провідного досвіду слідчої практики в кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів.

Як нами уже зазначалося у попередніх дослідженнях, в умовах збройного конфлікту резерв покращення слідчих показників з оперативності та якості полягає у раціоналізації порядку провадження слідчих дій шляхом адаптації до умов збройного конфлікту посвідчувальної сторони щодо збирання доказів, використовуючи новітні технології у сфері фіксації доказів; розширення та зміцнення експертної бази; вдосконалення форм та методів взаємодії з правоохоронними органами інших держав; покращення якісних характеристик та надійності засобів зв'язку та транспорту; створення штатних органів дізнання (Військової поліції)²⁰.

Окремо слід зазначити, що подальше удосконалення судової експертизи під час розслідування воєнних злочинів неможливе без законодавчої роботи, яка сьогодні інтенсивно ведеться в Україні. Важливою є координація діяльності та об'єднання зусиль усіх експертних установ держави щодо оптимального використання інтелектуальної (експертних кадрів) та інструментальної бази, маючи на меті найбільш повне і дійове задоволення потреб слідчої та судової практики в проведенні експертних досліджень в умовах дії воєнного стану в Україні.

АНОТАЦІЯ

У дослідженні визначено, що розслідування воєнних злочинів викликає потребу оптимізації діяльності уповноважених суб'єктів щодо розслідування та документування цих злочинів за допомогою вживання низки заходів нормативно-правового регулювання, матеріально-технічного, наукового й інформаційного забезпечення. Підкреслено, що головне місце серед системи слідчих (розшукових) дій, які спрямовані на отримання доказової інформації, належить огляду. Встановлено, що основною проблемою, яка обтяжує розслідування воєнних злочинів з подальшим фіксуванням отриманих доказів, є ведення бойових дій, які перешкоджають

---

²⁰Янковий М. О. Розслідування кримінальних правопорушень, вчинених військовослужбовцями під час збройного конфлікту: постановка проблеми. Академічні візії. Випуск 18/2023. С. 4. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7795218> <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/282/255>

ефективному проведенню огляду місця події. Визначено, що Кримінальний процесуальний кодекс України регламентує використання спеціальних знань, які застосовують під час розслідування воєнних злочинів у таких формах: залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій; залучення експерта і проведення експертизи; надання консультацій спеціалістом. Доведено, що найпоширенішою формою застосування спеціальних знань у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактами воєнних злочинів, є залучення експерта та проведення експертизи. Зазначено також, що можливості судових експертиз постійно зростають унаслідок появи нових об'єктів дослідження, а також за рахунок розроблення нових методів проведення експертних досліджень, що доцільно враховувати під час розслідування цієї категорії злочинів.

Література

1. Авдєєва Г. К. Проблеми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. праць. Харків : Право, 2022. Вип. 43. С. 70-76. DOI: 10.31359/2079-6242-2022-43-70.

2. Александренко О. В. Особливості досудового розслідування злочинів в умовах воєнного стану. *Актуальні питання протидії злочинності в умовах воєнного стану*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 25 листоп. 2022 р.). Кривий Ріг, 2022. С. 90–93.

3. Воєнні злочини та їх документування. *Координаційний центр з надання правничої допомоги: вебсайт*. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/voeyenni-zlochyny-ta-yih-dokumentuvannya/>

4. Воєнні злочини. Методологія розслідувань для громадських організацій. *Truth Hounds. CivilMPlus та Міністерство закордонних справ Німеччини*. 2023. 43 с. URL: <https://truth-hounds.org/wp-content/uploads/2023/01/vo%D1%94nni-zlochiny-metodologiya-rozsliduvan-dlya-gromadskih-organizacij.pdf>.

5. Воєнні злочини: навч. посіб. / І. В. Авдошин, О. І. Заболотний, О. Ю. Звонарьов та ін. Київ : НБЦ, 2023. 280 с.

6. Воліков Т. А. Актуальні питання проведення огляду місця події під час розслідування кримінальних правопорушень проти власності, вчинених в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи*. 2023. № 7 (37). С. 421–431., с. 429–430

7. Гловюк І., Завтур В. Закон України «Про внесення змін до Кримінального Процесуального Кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам» № 2137. *Аналіз новел кримінального провадження. Вища школа адвокатури НААУ*. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/zakon-ukrayiny-pro-vnesennyazmin-do-kryminalnogo-protseualnogo-kodeksu-ukrayiny-tazakonu-ukrayiny-pro-elektronni-komunikatsiyi-shhodo-pidvyshhennya-efektyvnosti-dosudovogo-rozsliduvannya-za-garyach/>

8. Дуфенюк О. М., Ковальська М. Ю. Новітні технології у практиці досудового розслідування на прикладі використання 3D-сканерів та смартфонів під час огляду місця події. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 303–305.

9. Корнієнко В. В., Савчук Т. І. Тактичні особливості проведення огляду місця події в умовах ведення бойових дій. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2023. № 2 (29). С. 167–179, с. 175–176.

Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К. : Юстініан, 2012. 1224 с.

10. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

11. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ МЮ України 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу МЮ України від 26.12.2012 № 1950/5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

12. Павлюк О. Окремі аспекти огляду місця події під час розслідування насильницьких злочинів, вчинених відносно осіб похилого віку. *Věda a perspektivy*. 2023. № 4(23). С. 137–151, с. 349.

13. Пиріг І. В., Бідняк Г. С. Використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні: навч. посіб. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 140 с., с. 27.

14. Пиріг І. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, учинених в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спеціальний випуск № 2. С. 647-352.

15. Порядок взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України : наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Офісу Генерального прокурора 09.03.2022 за № 177/450/46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-22#n14>

16. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.

17. Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95>.

18. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

19. Роль військовослужбовця у реагуванні на воєнні злочини / Гражвідас Ясутіс (Grazvydas Jasutis), Ребекка Мікова (Rebecca Mikova), Джоді Прескотт (Jody Prescott) та Вільям Шабас (William Schabas). DCAF; Женевський центр з управління сектором безпеки. 2023. 34 с. URL: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/War_crimes_Evidence-UKR.pdf.

20. Сокуренко, В. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні порушень законів та звичаїв війни. *Теоретико-прикладні проблеми кримінального процесу та криміналістики в умовах воєнного стану* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 24 листоп. 2023 р. м. Кам'янець-Подільський : ХНУВС, 2023. – С. 19-21.

21. Тарасенко О. С., Татаренко С. В. Огляд місця події у ході розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля. *Київський юридичний журнал*. 2023. Вип. 4. С. 88–98. DOI <https://doi.org/10.32782/klj-2023-4.10>.

22. Тетерятник Г. К. Нормативно-правові та організаційно-правові питання проведення огляду місця події на території проведення ООС. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. Ч. 3. С. 64–67.

23. Тетерятник Г. К. Проведення огляду місця події в умовах надзвичайних правових режимів. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 233–238. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.3.362>.

24. Шевчишена К. П. Огляд місця події під час розслідування воєнних злочинів. Актуальні проблеми кримінального права:

матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (м. Київ, 23 листоп. 2023 р.) / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. с. 461–463.

25. Тіщенко В. В., Подобний О. О. Криміналістика : навч.-метод. посіб. Одеса : Вид-во «Юридика», 2022. 236 с.

26. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

27. Янковий М. О. Розслідування кримінальних правопорушень, вчинених військовослужбовцями під час збройного конфлікту: постановка проблеми. Академічні візії. Випуск 18/2023. С. 1-9. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7795218> <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/282/255>

Інформація про авторів:

Марченко Олена Анатоліївна,

кандидат юридичних наук,

майор поліції,

т.в.о завідувача кафедри

кримінального процесу та криміналістики

факультету підготовки фахівців

органів досудового розслідування

Одеського державного університету внутрішніх справ

вул. Сабанський провулок, 4, м. Одеса, 65014, Україна

Янковий Микола Олександрович,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри кримінального процесу та криміналістики

факультету підготовки фахівців

органів досудового розслідування

Одеського державного університету внутрішніх справ,

вул. Сабанський провулок, 4, м. Одеса, 65014, Україна